

ORMER
Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

- Körfez Dosyası
- Fas Dosyası
- Libya Dosyası
- Mısır Dosyası
- İran Dosyası
- Avrupa ve Ortadoğu Dosyası
- Cezayir Dosyası
- Doğu Asya - Orta Doğu Dosyası
- Filistin Dosyası
- Lübnan Dosyası
- Tunus Dosyası
- Güvenlik Dosyası

SAÜ
Ortadoğu Enstitüsü
Gündem Notları

Nisan, 2022

ÖNSÖZ

Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü olarak aylık yaptığımız gündem toplantılarını metne döküp yayınlamaya devam ediyoruz. Bu yeni gündem bültenlerinde bölgeyi uzun süredir takip eden araştırmacılarımızın gündemdeki en önemli meseleleri kısaca özetleyip analize dönüştürdüğü kısa dosyalar bulacaksınız. Öte yandan bülten içerisinde Ortadoğu'nun en önemli gelişmelerini Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülke bazlı, güvenlik, İslami hareketler, Asya-Pasifik ülkelerinin bölge ile ilişkileri gibi tematik başlıklar altında inceleme şansınız olacak.

Körfez Dosyası

Arş. Gör. Mehmet Rakipoğlu - Arş. Gör. Rumeysa Ayverdi

Nisan ayı içerisinde Körfez gündemine dair yaşanan en önemli gelişme Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaret oldu. Bu kapsamda 28-30 Nisan tarihleri arasında Suudi Arabistan'a yapılan resmi ziyaretle Ankara-Riyad arasındaki ilişkilerin yeni bir döneme girdi. 4,5 yılın ardından atılan bu adımla iki aktör arasında yeni bir sayfanın açıldığı söylenebilir. İlişkilerin restorasyonu ve onarılması olarak tanımlanabilecek bu süreç 2020'nin sonundan beri bölgede yaşanan normalleşme örüntüleriyle beraber değerlendirildiğinde daha anlamlı kılınabilir. ABD'de bölgesel istikrarsızlığı ve kutuplaşmayı teşvik eden Trump yerine bölgesel iş birliğini cesaretlendiren ve bölgesel aktörlerin daha fazla inisiyatif almasını isteyen Biden'ın gelmesiyle Ortadoğu'da denklemler değişmeye başlamıştı. Bu anlamda ilk olarak Katar'a yönelik uygulanan ambargonun kaldırılması Türkiye-Körfez ilişkilerinde kıpırdanmalara neden olmuştu. El-Ula'da varılan uzlaşıdan kısa süre önce Kral Selman ile Cumhurbaşkanı Erdoğan arasında telefon trafiğinin arttığı da görülmüştü. Ayrıca Libya'da kaçırılan Türklerin serbest bırakılması noktasında Suudi Arabistan'ın arabuluculuk yapma girişimi de Ankara tarafından olumlu karşılanmıştı. Bununla birlikte Kasım 2021'de Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ile Suudi Arabistan Ticaret Bakanı'nın bir araya gelmesi, iki ülke dış işleri bakanlarının çeşitli vesilelerle görüşmeleri de Suudi Arabistan-Türkiye arasındaki normalleşmeye işaret olarak görüldü. Türkiye-BAE normalleşmesi sonrası Körfez'de jeopolitik açıdan marjinalize olan Suudi Arabistan, Mart ayında Türkiye'ye Kaşıkçı davasını Suud yargısına tevdi etmesi yönünde talebini içeren bir mektup gönderdi. Türkiye'nin davanın Suudi Arabistan yargısına devredilmesi yönündeki kararı açıklaması ile birlikte ilişkilerdeki en büyük sorun ortadan kalkmış oldu. Bu hamle sonrası Erdoğan, Suudi Arabistan'a giderek gerek Kral Selman gerekse veliaht Muhammed bin Selman ile görüştü. Bölgesel normalleşme örüntüsünün bir parçası olarak görülebilecek bu gelişme ile iki ülke güvenlikten ekonomiye birçok alanda iş birliklerini artırabilir. Bu anlamda Türkiye, Suudi Arabistan tarafından turist ve yatırım noktasında beklenti içerisindeyken Suudi Arabistan Türkiye'den daha çok güvenlik tedariki noktasında beklenti içerisinde. Bu anlamda özellikle Yemen ve Irak'tan gelen İran destekli milis saldırıları Suudi Arabistan'ı güvenlik noktasında Türkiye ile yakınlaştırmaktadır. Diğer bir deyişle İran'ın dengelenmesi noktasında Türkiye-Suudi Arabistan güvenlik ve askeri iş birliği alanları tekrar canlandırılabilir. Halihazırda Rusya'nın Ukrayna savaşını önceleyip Suriye'nin bazı noktalarındaki askeri varlığını azaltması halinde oluşacak güç boşluğunu İran'ın doldurma potansiyeli de Ankara'yı harekete geçirebilir. Drone, füze, helikopter gibi askeri teçhizat noktasında Türk savunma sanayisine olumlu bakan Suudiler açısından Türkiye'nin teknoloji, alt yapı ve inşaat gibi sektörlerdeki tecrübesi de ikili ilişkileri yakınlaştırabilir. Nitekim 2030 vizyonu kapsamında inşa edilmesi planlanan birçok şehir projesi bulunmaktadır.

Körfez bölgesinde bir diğer önemli gelişme ise Yemen'de gerçekleşti. Yemen Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur el- Hadi görevden ayrılarak tüm yetkilerini Reşad el-Alimi liderliğindeki 7 üyeden oluşan Başkanlık Konseyine devretti. El-Alimi, Suudi Arabistan ve BAE destekli konseyin görevini Yemen'e barış getirmek olarak açıkladı. Konseyde Yemen Güney Geçiş Konseyinden, İslah Partisinden isimlerin olduğu açıklandı. Başkanlık Konseye diğer KİK ülkelerinin yanı sıra ABD'de desteğini açıkladı.

Riyad hükümeti tarafından Başkanlık Konseyine sağlanacak olan 3 milyar dolarlık yardım ise Husi yetkililer tarafından askeri kalkındırma projesi olduğu ve Yemen'deki gerginliği tırmandıracağı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Öte taraftan Başkanlık Konseyinin Yemen barışı adına bir fark yaratması konseyin kapsadığı gruplarla ortak hareket edilmesiyle doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir.

Yemen’de bir süredir devam eden ateşkes ortamının devamlılığı için endişe duyan BM Yemen Özel Temsilcisi Hans Grunberg ilk kez Husi kontrolünde olan Sana’ya bir ziyaret gerçekleştirdi. Husi yetkililerle yapılan görüşmelerde esir değişimine sıcak bakıldığı açıklamasında bulunan Grunberg, Yemen’deki ateşkes ortamının kırılgan ve geçici olduğunu ve kalıcı hale getirilmesi için uluslararası kamuoyuna ihtiyaç duyulduğunu belirtti. Bu görüşmenin hemen ardından Riyad’da el- Alimi ile görüşen Grunberg müzakerelere devam edebilmek için ateşkesin sürdürülmesinin öneminden bahsetti.

Mısır Dosyası

Arş. Gör. Ayşenur Hazar

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Türkiye-Mısır ilişkilerini değerlendirdi:

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu NATO toplantısı için bulunduğu Brüksel’deki basın toplantısında ve bir hafta sonra katıldığı bir televizyon programında Türkiye-Mısır ilişkilerine yönelik değerlendirmelerde bulundu. Bilindiği üzere 2021 yılının ilk ayları itibarıyla iki ülke arasındaki ilişkiler karşılıklı yapılan açıklamalar ve 10 Nisan 2021’de Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun Mısırlı mevkidaşı Sami Şükri ile telefonda görüşmesi ile normalleşme sinyalleri vermeye başlamış ve önce 5-6 Mayıs tarihlerinde Kahire’de ve devamında 7-8 Mayıs tarihleri arasında Ankara’da olmak üzere Dışişleri Bakan Yardımcıları heyetleri arasında istikşafı nitelikli görüşmeler gerçekleşmişti. Geline nokta Türkiye ve Mısır hem dış politikada hem de ticaret, turizm ve yatırım gibi alanlarda ilişkilerini ve işbirliklerini geliştirmeye yönelik niyetlerini korumakta ve bu doğrultuda adımlar atmaya devam etmektedir. Bu bağlamda Bakan Çavuşoğlu Brüksel’deki basın toplantısında ikili ilişkilerin normalleşmesi ile ilgili halihazırda ve ilerleyen süreçte bazı adımlar atıldığını ve atılacağını vurgularken mevcut maslahatgüzarın süresi dolması nedeniyle yeni bir ismin görevlendirileceğini ifade etti ve karşılıklı büyükelçi atama kararı için de sürecin gidişatına dikkat çekti. Çavuşoğlu ayrıca bir televizyon kanalında katıldığı programda “Mısır ile ilişkilerin düzelmesi gerekiyor. İki ülkenin ilişkileri birçok bölge için önemli. Normalleşme Doğu Akdeniz konusunda önemli. Tekrar karşılıklı büyükelçi atama söz konusu olabilir.” şeklinde açıklamalarda bulundu.

Mısır ve Avrupa Birliği, doğalgaz işbirliğini güçlendirme konusunda anlaşmaya vardı:

Mısır dışişleri Bakanı Samih Şükri, Nisan ayı içerisinde Kahire’ye ziyarette bulunan Avrupa Yeşil Mutabakatı’ndan sorumlu AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Frans Timmermans ve beraberindeki heyetle Mısır ve AB arasında doğalgaz işbirliği konulu bir görüşme gerçekleştirdi. Yapılan görüşmede Mısır ve AB, Rus gazına alternatif bulunması amacıyla doğalgaz alanında işbirliğinin güçlendirilmesi için anlaşmaya vardı. Konu ile ilgili yayınlanan ortak bildiride doğalgaz işbirliğinin güçlendirilmesine dair mutabakat duyuruldu ve taraflar arasında sıvılaştırılmış doğalgaz ve yeşil hidrojen arzı alanındaki iş birliğinin artırılacağı ve Avrupa, Afrika ve Körfez ülkeleri arasındaki hidrojen ticaretini içeren Akdeniz Yeşil Hidrojen Ortaklığı’nın geliştirileceği açıklandı.

Irak Dosyası

Arş. Gör. Recep Tayyip Gürler

PKK terör örgütünün Sincar'daki Varlığı:

Irak'ta Nisan ayına dair en önemli gelişmelerden biri Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) 18 Nisan'da Irak'ın kuzeyindeki PKK yapılanmasına karşı başlattığı Pençe-Kilit Harekâtı oldu. Özellikle Sincar bölgesinin PKK terör örgütü için Kandil'den sonra ikinci merkez haline gelmesi Türkiye'nin son beş yıldır engellemeye çalıştığı bir durumdu. Irak makamları ile bu bölgedeki PKK varlığının sona erdirilmesi için birçok kez görüşme yapılmasına rağmen Irak güvenlik güçleri gerekli ve yeterli adımları atabilmiş değil. Bu sebeple TSK aralıklarla Irak'ın kuzeyinde Sincar bağlantılı ve diğer başka bölgelere askeri operasyonlar düzenlemekteydi. Pençe-Kilit de bu operasyonların devamı niteliğinde ve öyle görünüyor ki sonuncusu da olmayacak.

Irak merkezi hükümeti TSK'nın her operasyonu sonrası alışlagelmiş açıklamalarını yaparak Türkiye'yi Irak'ın egemenliğini ve sınırlarını ihlal etmekle kınadı ve Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisini çağırarak nota erdi. Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi (IKBY) hükümeti ise operasyona destek verdiğini belirten açıklamalar yaptı. İşin ilginç noktası ise Türkiye'yi kınayan Dışişleri Bakanı ile Operasyona destek veren IKBY Başbakanın aynı partiye (KDP) mensup olması. Türkiye tarafı ise Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarını Dışişleri Bakanlığına çağırarak Bağdat'ın Pençe-Kilit harekâtına yönelik açıklamalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirdi ve operasyon konusunda Ankara'nın görüşlerini içeren bir nota verdi.

Suudi Arabistan-İran arasında arabuluculuk rolü:

Nisan ayı sonunda Irak'ın arabuluculuğunda Riyad ile Tahran arasındaki görüşmeler beşinci turu tamamlandı. Geçtiğimiz yıl Irak Başbakanı Mustafa Kazimi'nin inisiyatif olarak başlattığı görüşmeler Bağdat'ın ev sahipliğinde dört defa düzenlenmişti. Irak Dışişleri Bakanı Fuat Hüseyin bu görüşmeleri İran-Suudi diyalogunun devam etmesi, iki ülke arasında mutabakatın sağlanması ve bölgesel ilişkilerin kuvvetlendirilerek bölgeye barış gelmesi çabası olarak tanımlamıştı. Beşinci görüşmelerin ardından 24 Nisan'da açıklama yapan Fuat Hüseyin görüşmelerin olumlu geçtiğini ve altıncı tur görüşmelerinin de Bağdat'ta düzenlenmesi üzerine anlaşıldığını ifade etti.

İran'ın eski Bağdat Büyükelçisi İrec Mescidi, ülkesi ile Suudi Arabistan arasındaki görüşmeleri değerlendirdiği açıklamasında Nisan ayı sonunda gerçekleştirilen İran-Suudi Arabistan görüşmelerinin beşinci turunda geleceğe yönelik bir yol haritası üzerinde anlaşmaya varıldığını belirtti. İran-Suudi görüşmelerinin mimarı olarak gösterilen Kazimi ise uzlaşmanın yakınlaştığını inandığını söyledi.

Cumhurbaşkanı seçilme süreci:

Irak'ta dış politikada bölge ülkeleri arasında uzlaşma sağlama çabaları olumlu seyrederken iç siyasette partiler arası uzlaşma henüz sağlanabilmiş değil. 2021 yılı Ekim ayındaki seçimlerin ardından altı aydan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen partiler Cumhurbaşkanı belirleme noktasında henüz anlaşamadı. Cumhurbaşkanı Berhem Salih yaptığı açıklamada Irak'ın mevcut siyasi krizden kurtulması için köklü bir reforma ihtiyacı olduğunu belirtti. Aksi takdirde hâlihazırdaki krizin tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini ifade etti. Salih ile benzer görüşlere sahip olan Başbakan Kazimi ve Meclis Başkanı Halbusi de hükümetin kurulma sürecinin hızlandırılması için çağrıda bulundular. Fakat görünen o ki KDP ve KYB Cumhurbaşkanlığı için gösterilecek aday üzerinde ortak bir görüşte buluşamadıkları sürece bu kriz devam edecek.

Cezayir Dosyası

Arş. Gör. Berkan Özgür

Bu yılın önceki aylarında olduğu gibi, Nisan ayında da Cezayir dış politikası üst düzey görüşmelerle geçti. Bu bağlamda ilk olarak ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Cezayir'e yaptığı resmi ziyaret dile getirilebilir. Uluslararası siyasetteki dalgali ve yoğun gündemden ötürü Batı Sahra meselesi, Cezayir'in doğalgaz ihraç kapasitesi ve terörle mücadele gibi meselelerin öne çıkması bekleniyordu. Ziyareti sırasında öncelikle Dışişleri Bakanı Lamamra ile görüşen Blinken, ilk olarak Batı Sahra konusunda Washington'un BM bünyesinde devam eden çözüm sürecine tam destek verdiğini söyledi. 2000'li yılların başında ABD'nin önderliğinde yürütülen Teröre Karşı Küresel Savaş politikasında Cezayir'in Afrika'da lider rolü oynadığına atıfta bulunarak terör konusunda da "iki ülkenin birbirlerinden öğrenilecek çok şeyi" olduğunu söyledi. İki ülkenin dışişleri bakanlarının kamuoyuna yaptıkları bu açıklamalar birçok açıdan yetersiz kaldı. Kuşkusuz bunun en önemli sebebi iki bakanın da bölgenin hassas konularına değinmemiş olmasıdır. Örneğin son dönemde Batı Sahra konusunda ABD'nin yanı sıra İspanya ve Fransa gibi ülkelerin Fas'ın planına destek vermesi, Blinken'in ziyaretini daha da hassaslaştırıyordu. Ancak konuya ilişkin bir görüşme olmuş olsa bile bakanlar bu konu ile ilgili bir açıklama yapmadı.

Beklenen konu Blinken'in Cumhurbaşkanı Tebbun ile görüşmesinde gündeme geldi. Cezayir Cumhurbaşkanı, Cezayir ile Fas arasındaki ilişkilerin Kum Savaşları'ndan bu yana (1963) dalgali bir seyir izlediğini belirterek sadece Batı Sahra konusunda değil Cezayir'in bir prensip olarak halkların kendi kaderlerini tayin hakkını desteklediklerini ve bu bağlamda Fas'ın Batı Sahra konusundaki iddialarını "saldırgan" ve "işgalci" bir tutum olarak gördüğünü ve bu politikanın bölgenin istikrarını tehlikeye attığını savundu. Aynı konuşmada Tebbun Batı Sahra'nın konumunu Filistin ve Doğu Timur ile karşılaştırırken asıl dikkat çekici olan ise Amerikalı Bakanın Batı Sahra konusunda hiç konuşmamasıydı.

Batı Sahra ile ilgili bir başka önemli gelişme ise İspanya'nın Fas'ın planını desteklediğini açıklamasının ardından Cezayir'in sert tepki vermesiydi. Yakın zamanda Cezayir'in tepkisini çeken bir başka gelişme ise İspanya'nın Fas'a, gaz ihtiyacını temin edebilmesinde yardımcı olacağını açıklamasıyla başladı. Daha öncesinde Fas, enerji ihtiyacının %97'sini Cezayir'den karşılıyordu. Ancak Batı Sahra'daki gelişmelerden sonra Cezayir, Fas'a ve Fas üzerinden Avrupa'ya doğalgaz taşıyan Avrupa Mağrip Doğalgaz Hattı'nı kapatmıştı. Cezayir ile İspanya arasında yapılan anlaşmalar gazın İspanya'ya ulaştırılmasını garanti ederken, Fas doğalgaz ihtiyacını karşılamak için uluslararası pazara yönelmişti. Madrid yönetimi Fas'n doğalgaz ihtiyacının tedarikine yardımcı olacağını açıklamasının ardından bir kez daha Cezayirli yetkililerin tepkisini çekti. Bununla birlikte Madrid yönetimi ise 2020 yılından bu yana doğalgaz ihtiyacını çeşitlendirmiş ve ABD yakın zamanda en büyük ithalatçısı konumuna yükselmişti.

Takip eden dönemde Cezayir bir başka üst düzey yetkiliyi daha misafir etti. 11 Nisan'da Cezayir'e gelen İtalya Başbakanı Mario Draghi'nin gündeminde ise Cezayir doğalgazı vardı. Hatırlanacağı üzere, geçtiğimiz aylarda Cezayir'in petrol ve doğalgaz şirketi Sonatrach, Avrupa'nın, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle başlayan doğalgaz krizini aşması için gerekli desteği sunacaklarını açıklamıştı. Cezayir Cumhurbaşkanı Tebbun ile görüşen Draghi, "bir ülkenin [Rusya] kararlarına bu kadar bağımlı olamayız. Çünkü bu sadece refahımızı değil özgürlüğümüzü de etkiliyor" açıklamasını yaptı. Bu bağlamda enerjiye tedariki konusunda kaynaklarını çeşitlendirmek istediklerini, bu nedenle birinci hedeflerinin de Cezayir'den Avrupa'ya akan doğalgaz miktarını arttırmak olduğunu söyledi.

Filistin Dosyası

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu

Filistin’de son haftalarda artan saldırılar Ramazan ayı boyunca da devam etti. İsrail’in ihlalleri sonucu Filistin ve İsraililer arasında gerilim yaşandı. Ramazan ayında Mescid-i Aksa’da iftar yapmak ve teravîh namazını kılmak isteyen Filistinliler Şam Kapısına İsrail polisinin yerleştirdiği demir bariyerler ile karşılaştı. Radikal tapınak grupları da Aksa’ya sabah saatlerinde baskınlar düzenleyerek gerilimin tırmanmasına neden oldular. İsrail polisinin engellemelerine ve sıkı denetimlerine rağmen Filistinliler Mescid-i Aksa’da namazlarını eda etti. İsrail güçleri Kudüs’ün eski şehrindeki evlere baskınlar düzenleyerek çok sayıda Filistinliyi gözaltına aldı. Pesah bayramları öncesine Kible mescidine baskınlar düzenleyen yerleşimciler itikafta olan Filistinlileri mescitten çıkarmak için saldırıda bulundu. Olaylara müdahale eden İsrail polisi kauçuk kaplı mermi ve ses bombaları kullanarak mescit içinde bulunan cemaati zorla dışarı çıkardı. Radikal tapınak grupları da Pesah bayramı nedeniyle mescide kurban takdimi girişiminde bulundu ve kalabalık gruplar Aksa’ya girmeye çalıştı. Bu girişimler gerilimlerin iyice tırmanmasına neden oldu ve gruplar arasında çatışmalar yaşandı. Mescid-i Aksa’da çıkan olaylara müdahale eden İsrail güçleri 400 kişiyi gözaltına aldı ve 152 kişiyi yaraladı. BM Daimî Gözlemcisi Riyad Mansur Kudüs’teki gelişmeler üzerine Filistinli çocuk, yaşlı ve kadınların göz altında tutulan gazetecilerin hemen salınmasını ve “kınamaların, hesap sormaların Filistin halkını korumaya alacak düzeye çıkarılması” gerektiğini bildirdi. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas’ta bölgede gerginliğin yeniden tırmanmasının ardından sükunetin sağlanması ve gerginliğin sona ermesi çok taraflı uluslararası bir mekanizmanın himayesinde siyasi sürecin başlatılması için girişimlerde bulunmaya başladı.

Lübnan Dosyası

Arş. Gör. Talha İsmail Duman

Nisan ayına dört yıl aradan sonra yapılacak genel seçimlerin gölgesinde giren Lübnan’da taraflar arasındaki gerginlikler daha da gün yüzüne çıkmıştır. Hristiyan oylarına ilişkin liderlik rekabeti içerisinde olan Cibran Basil’in Özgür Yurtsever Hareketi (ÖYH) ile Semir Caca’nın Lübnan Güçleri (LG), birbirlerine yönelik suçlayıcı açıklamalarla ön plana çıkmıştır. İki parti arasında yaşanan bu çekişme, sadece Hristiyanlar arasında uzun yıllardır süren hakimiyet mücadelesinde değil, aynı zamanda bu partilerin 8 Mart ve 14 Mart koalisyonlarının önemli bileşenleri olmaları sebebiyle seçim sonuçlarında da oldukça kritik bir öneme sahip olacaktır. Öte yandan, Sünni oylara ilişkin eski Başbakan Fuat Sinyora ile Ahmet Hariri tarafından yapılan karşılıklı açıklamalar da seçime ilişkin yaşanan diğer gerilimli alana işaret etmektedir. Saad Hariri’nin siyasetten el çekmesinin ardından, uzun zamandır tekrar aktif siyasette pozisyon almak için imkân kollayan Fuat Sinyora’nın gündeme gelen beyanatları, Müstakbel Partisi Genel Sekreteri Ahmet Hariri’nin sert tepkisiyle karşılaşmıştır. Geçmiş seçimlerin aksine Müstakbel Partisi’ni desteklemek yerine, yeni bir liste ile seçimlere girmek niyetinde olan Sinyora, geleneksel Sünni oyların bölünmesine neden olduğu için ciddi eleştirilere maruz kalmıştır.

Hizbullah cephesinde de Nisan ayı gündemi genel olarak seçim ittifakları üzerine olmuştur. Lübnan Güçleri’nin seçim programının önemli bir kısmını Hizbullah’ın silahsızlandırılması konusuna ayırması, hareketin Semir Caca karşıtı açıklamalarını yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Caca’nın geçmişte İsrail’le yaptığı iş birliği üzerinden bugün Batı ve ABD cephesine hizmet ettiğini vurgulayan Hizbullah, meclisteki üstünlüğü 8 Mart koalisyonunun kazanması için Caca’nın propagandalarının etkisiz hale getirilmesi gerektiğini görerek, Lübnan Güçleri karşıtı tutumunu sertleştirmiştir. Diğer yandan, Lübnan içerisinde kendi

gücünü tahkim etmekle birlikte, 8 Mart bileşenlerinin arasındaki sorunları çözmenin de gerekli olduğunu fark eden Hizbullah, Nisan ayında koalisyon içerisindeki çatlakları gidermek için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu bağlamda, Emel Partisi ile ÖYH arasındaki problemlerin çözüme kavuşturulması amacıyla girişimde bulunan hareket, yine ÖYH ile 8 Mart koalisyonunun diğer Hristiyan bileşeni olan Marada Hareketi arasında esen soğuk rüzgarları gidermek için Ramazan ayında bir iftar tertip etmiştir.

Nisan ayında öne çıkan diğer bir başlık ise Lübnan'ın IMF ile ön anlaşmaya varması olmuştur. 2019 yılından itibaren ekonomik krizin etkisini giderek arttırması, ülkenin iflas eşiğine gelmesine neden olmuş, uluslararası hibe ve kredilerin devreye alınması için siyasi istikrar şartının sağlanması Lübnan'ın en büyük açmazlarından biri haline gelmiştir. Bu kapsamda Necib Mikati Hükümeti'nin çabaları, Dünya Bankası tarafından olumlu karşılanmış, neticede IMF ile ön anlaşma imzalanmıştır. IMF fonunun nihai olarak onaylanması için ön şart olarak sunulan sekiz stratejik reformun hayat geçirilmesi ise, 15 Mayıs'taki seçimlerin ardından kurulacak hükümetin ilk gündem maddeleri arasında yer alacaktır. Ekonomik krizin yanı sıra siyasi krizlerin çözümünde de bu ay içerisinde yeni adımlar atılmıştır. Körfez ülkeleriyle yaşanan krizin çözüme kavuşturulmasıyla başta Suudi Arabistan, Kuveyt ve Yemen büyükelçileri olmak üzere Körfez ülkeleri temsilcileri Lübnan'a geri dönmüştür.

Ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi kriz, çöp ve enerji krizleri gibi gündelik hayata ilişkin sorunları tetiklemeye devam etmiştir. Pek çok sivil toplum kuruluşunun ve siyasi partinin gündeminde olan bu konuların seçim sonuçlarının ana belirleyicisi olması beklenmektedir. Nitekim Trablus'ta 60 kişilik göçmen teknesinin batması sonucu 6 kişinin hayatını kaybetmesiyle ülkede yaşanan protesto dalgası, Lübnan'ın ne kadar kırılgan bir toplumsal ve siyasal yapıya sahip olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bu bağlamda, her ne kadar ülkedeki koşullardan dolayı 15 Mayıs genel seçimlerinin erteleneceği yorumları yapılsa da, mevcut siyasi tikanıklık için tek çözümün seçimler olduğunu gören siyasilere böyle bir ertelemeyi göze alamayacağı yorumunda bulunmak yanlış olmayacaktır.

Tunus Dosyası

Arş. Gör. Rumeysa Köktaş

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 4 Nisan 2022'de, Tunus'ta 30 Mart 2022 tarihinde çevrimiçi ortamda Genel Kurul oturumu düzenleyen Halkın Temsilcileri Meclisi'nin feshedilmesi ve oturuma katılan milletvekilleri hakkında soruşturma başlatılmasına ilişkin bir basın açıklaması yapmıştır. Erdoğan, açıklamasında şu ifadelerle yer vermiştir: "Tunus'taki son gelişmelerin, Tunus'ta demokratik meşruiyetin tesisine yönelik sürdürülen geçiş sürecine zarar vermemesini ümit ediyor, seçimlere ilişkin açıklanan Yol Haritasının hayata geçirilmesine önem atfediyoruz. Geçiş sürecinin ancak milli iradenin tecelligâhı olan Meclis dahil, toplumun tüm kesimlerinin katkısıyla, kapsamlı ve anlamlı bir diyalogla başarıya ulaşabileceğine inanıyoruz. Tunus'taki gelişmeleri demokrasinin lekelenmesi olarak görüyoruz. Seçilmişlerin bulunduğu Meclis'in feshi, Tunus'un geleceği açısından düşündürücüdür ve Tunus halkının iradesine bir darbedir." Erdoğan'ın bu açıklamalarından sonra 6 Nisan'da Tunus Dışişleri Bakanlığı'ndan da bir açıklama gelmiştir. Tunus Dışişleri Bakanlığı, Erdoğan'ın sözlerini iki ülkeyi birbirine bağlayan kardeşlik bağlarına aykırı bulduklarını ve Tunus'un içişlerine kabul edilemez bir müdahale olarak değerlendirdiklerini aktarmıştır.

9 Nisan'da Tunus Meclis Başkanlığı, Meclisin feshine yönelik bir açıklamada bulundu. Açıklamada Cumhurbaşkanı Said'in aldığı kararın anayasaya aykırı olduğu belirtildi ve meclisin feshedilmesinin ülkede

siyasi, ekonomik ve sosyal durumu daha da kötüleştireceği uyarısında bulunuldu. Ayrıca, devrimden bu yana demokratik ülkeler sınıfına giren Tunus'un, Said'in söz konusu kararı ile ciddi anlamda bir itibar zedelenmesi yaşayacağı konusunda da uyarı yapıldı.

Tunus'ta 22 Nisan 2022 tarihinde ise Resmî Gazetede yeni bir kararname yayınlandı. Yüksek Seçim Kurulu Kanunu'nun değiştirilmesine yönelik olan kararnameye göre 7 kişiden oluşacak kurul üyelerinin tamamı artık Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek. Tunus'ta 2012'den bu yana seçimleri denetleyen anayasal bir kurum olan Bağımsız Yüksek Seçim Kurulu, çoğunluğunu Meclisin seçtiği 9 üyeden oluşuyordu. Söz konusu kanunun değiştirilmesi yerel ve uluslararası alanda büyük tepkilere neden oldu. BM Genel Sekreteri Sözcü Yardımcısı Eri Kaneko, New York'taki BM Genel Merkezinde düzenlediği basın toplantısında, Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulunun tek kişi tarafından belirlenecek olmasının, Tunus'u demokrasiden uzaklaştırabileceğini ifade etti. Tunus eski Cumhurbaşkanı Munsif Merzuki ise "Tunus'un gayrimeşru Cumhurbaşkanı, Tunus'u her gün uçurumun kenarına itmeye devam ediyor" ifadelerini kullanarak Tunus halkını sokaklara çıkmaya ve Cumhurbaşkanı Said'e tepki göstermeye çağırdı.

Avrupa Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Serra Can

Avrupa-Ortadoğu ilişkilerinde enerjinin ön plana çıkması:

Ukrayna'da hala çözüme kavuşmayan ve küresel etkilerini yaymaya devam eden savaş, nisan ayında da Avrupa - Ortadoğu ilişkilerinin temel dinamiği olmayı sürdürdü. Küresel ölçekte artan enerji ve gıda ürünlerinin fiyatları hem Avrupa halklarını hem de Ortadoğu halklarını mağdur etmeye devam ediyor. Elbette bu mağduriyetle başa çıkma noktasında Avrupa ülkelerinin imkanları daha fazla ve refah seviyeleri daha yüksektir. Ekonomik anlamda krizi fırsata çevirme noktasında Çin daha cüretkâr davranmaya başlamış ve Suud petrolünü dolar yerine kendi para birimiyle ödemeyi talep etmiştir. 2020'de Ortadoğu petrolünün %47'sinin alıcısı olduğu Çin'in bu talebinin karşılık bulması ve kalıcı bir trende dönüşmesi ihtimali şüphesiz başta ABD olmak üzere Avrupa dahil tüm Batı bloğunu ciddi anlamda tedirgin etmektedir. Bununla beraber bazı kaynaklara göre Çin Körfez ülkelerinin en büyük ticaret partneri olmayı başararak Avrupa Birliği'ni yerinden etmiş ve yatırımlarını belirgin bir düzeyde artırmıştır. Çin'in Ortadoğu'daki ekonomik girişkenliği Avrupa Birliği'nde şimdiye kadar teknoloji transferi veya dijital alt yapı gibi alanlarda ön plana çıkan "sistemik rakip" kavramı kapsamında değerlendirilmediyse de mevcut gidişat bunu zorunlu kılabilir çünkü ekonomik bir dev olan Çin kendisine ekonomik bağımlılığı artırdığı ülkeler üzerinde siyasi etkisini de artırma kapasitesine zamanla kavuşabilecektir. Bu anlamda, Rus gazından bağımsızlaşmaya çalışan ve bu doğrultuda çeşitli Ortadoğu ülkeleriyle masaya oturan Batı bloğunun biraz da Çin ile rekabette yönetilemeyecek bir mevzi kaybına uğramamaya çalıştığı olduğu söylenebilir. Ayrıca komşu bölgeler olduğundan, örneğin hidrojen bazlı ekonomide Avrupa ile Ortadoğu arasında ciddi bir potansiyel yatmaktadır. Hatta 22 Nisan'da yaptığı konuşmada "Akdeniz'de yeşil hidrojen ittifakından" söz eden AB Komisyonu Başkan Yardımcısı ve iklim güvenliğinden sorumlu Timmermans, Türkiye'nin bu konuda kilit rol oynayacağına işaret etti.

İran ile Nükleer Müzakere:

Uzun zamandır İran ile ABD'nin kısmen maksimalist talepleri sebebiyle sürüncemede kalan nükleer uzlaşının tüm pazarlık turlarında Avrupalılar önemli düzeyde diplomasi sermayelerini kullandılar denebilir. Ancak

Tahran yönetimi elinin güçlü olduğunu düşündüğü için ve kendisi için daha da avantajlı bir anlaşma sağlama amacıyla siyasi tonajını yüksek tutmaya devam etmektedir. Avrupalılar ise ABD'nin Devrim Muhafızlarını terör örgütü listesinde tutmaları gibi politikalarının sembolik olduğuna ve müzakereleri çıkmaza sokmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ancak siyaset ve ekonominin İran'da ne kadar iç içe olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Avrupalılar için asıl önceliğin Tahran ile enerji dahil tüm alanlarda ticari serbestliğin ve İran ile ticaret yapmak isteyen Avrupalı - özellikle de orta ölçekli şirketlerin - çıkarları değil, Ortadoğu bölgesinde Tahran ile başlayabilecek bir nükleer silah yarışını ne pahasına olursa olsun engellemek olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Doğu Asya - Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Onur Yalçın

Çin Savunma Bakanı Wei Fenghe'nin geçtiğimiz ay Tahran'a yaptığı ve Başkan İbrahim Reisi de dahil olmak üzere üst düzey İranlı yetkililerle temaslarda bulunduğu ziyaretinin ardından Çin ve İran, askeri işbirliğini genişletme konusunda anlaştılar. İran silahlı kuvvetleri genelkurmay başkanı verdiği demeçte, Çin savunma bakanıyla görüşme yaptıkları görüşmede, ortak askeri tatbikatlarda ikili işbirliğini genişletme, strateji alışverişinde bulunma konusunda anlaştıklarını dile getirdi. Wei ise ziyaretin amacının Pekin ve Tahran arasındaki stratejik savunma işbirliğini geliştirmek olduğunu söyledi. İyileşen bağların, özellikle mevcut kritik ve gergin durumda güvenlik sağlayacağını da sözlerine ekledi. Çinli bakan, bölgedeki ve başka yerlerdeki ABD askeri varlığını eleştiren İranlı mevkidaşı General Ashtinai ile de bir araya geldi. ABD askeri varlığının olduğu her yerde güvensizlik, istikrarsızlık, çatlaklar, karamsarlık, savaş, yıkım ve yerinden edilme dalgaları yarattı görüşü ise ikili arasında geçen toplantıdaki vurgular arasında.

Çin Savunma Bakanı Wei Fenghe ayrıca geçtiğimiz ay Umman'ı da ziyaret etti. Bakan İran'dan Umman'a geçip Umman'ın dışişleri bakanı Seyyid Badr bin Hamad el-Busaidi ve kraliyet ofisi bakanı Sultan bin Muhammed el-Nomani ile görüştü. Başkent Muskat'ta Ummanlı yetkililerle görüşen bakan, Pekin'in Arap Denizi'ndeki varlığını güçlendirmeye çalışırken stratejik ortaklığını geliştirme sözü verdi. Yapılan açıklamada, her iki taraf da çeşitli alanlarda ve alışverişlerde Umman-Çin ilişkilerinde tanık olunan gelişmenin yanı sıra bölgesel ve uluslararası ortak çıkar sorunlarına ilişkin görüşleri değerlendirdiklerini iletiler. Çinli ve Ummanlı yetkililerin tartıştığı konular arasında ortak askeri işbirliğini geliştirmenin yollarını yer aldı.

Ortadoğu Güvenlik Dosyası

Arş. Gör. Furkan Halit Yolcu

Nisan ayı, İsrail'in Lübnan ve Suriye'ye yönelik hava saldırıları ve içeride Hamas ile gerginliğin tırmanması sonucunda Filistin odağında geçti. En önemli noktalardan birisi, İsrail'in F-35I kullanımının Rusya'nın Suriye'deki varlığı ile düşünüldüğünde ne anlama gelebileceği. Bu noktada ABD'nin geçtiğimiz senelerde "F-35 ve S-400'ü aynı topraklarda görmek istemiyoruz." açıklamasının da arkasının dolu olmadığı açık bir şekilde gözlemlenebilir bir hale gelmiştir.

Türkiye'nin Suriye'ye giden Rus uçaklarına (sivil uçaklar dahil) hava sahasını kapatması da diğer önemli gelişmelerden birisiydi. Bu iznin Rus uçağının düşürülmesine yönelik bir diyet olduğunu birçok kaynak dile getirmişti. Artık Ukrayna savaşı ile odağı da daha çok boyuta dağılan Rusya'dan bu kozun geri alınması oldukça önemli olan ama gündemde çok fazla yer kaplamayan bir gelişme oldu.

İsrail'in Hamas ve Hizbullah'ın kara saldırılarına karşın önemli ölçüde bütçelerle AR&GE yaptığı uzun yıllardır bilinen bir gerçek. Bu noktada Lazer bazlı sistemlerin de oldukça anlamlı bir avantaj sağladığı biliniyor. İsrail'in saha testlerini gerçekleştirmeye devam ettiği Iron Beam sisteminin yayınlanan test videosunda İran'ın Ebabil İHA'larına benzeyen bir İHA'nın kırırma uğratıldığı gösterildi. Bu sistemin her bir atış için \$3.5 harcadığı söyleniyor ve maliyetin oldukça anlamlı bir şekilde düşürülebileceği ihtimali gün geçtikçe gerçeklik kazanıyor. Diğer önemli bir iddia ise Mısır, Bahreyn, BAE, Fas ve ABD'den temsilcilerin İsrail'de bir araya geldiğiydi. İran'ın bölgede oluşturduğu tehdite karşılık bu ülkelerin hava kuvvetleri arasında bir koordinasyon birimi oluşturulması gündemde. Böyle bir gelişme Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksi adına kalıcı etkiler yaratabilir.

